صدمین سال بازتأسیس حوزه علمیه قم؛ فرصتی برای بازتعریف نقش فعال در عرصه فراملی

امید علی‌پور

سردبیر سایت‌های مجمع جهانی تقریب مذاهب اسلامی

صدسالگی بازتأسیس حوزه علمیه قم، نه صرفاً یک بزرگداشت تاریخی، بلکه نقطه‌ای برای بازاندیشی در جایگاه این نهاد تأثیرگذار در عرصه جهان اسلام است. همایشی که به‌تازگی با نام و یاد بنیان‌گذار حوزه نوین قم، آیت‌الله العظمی شیخ عبدالکریم حائری برگزار شد و با پیام‌های مهم رهبر معظم انقلاب اسلامی و مراجع بزرگ تقلید همراه بود، یادآور مسئولیتی است که بر دوش این حوزه سترگ نهاده شده است. اما سؤال اصلی آن است که این حوزه در آستانه قرن جدید هجری، چه نقشی در تحولات فکری، اجتماعی و وحدت‌آفرین جهان اسلام ایفا می‌کند؟ و تعامل آن با مراکز علمی و دینی بزرگ جهان اسلام همچون الأزهر مصر، دارالعلوم دیوبند، یا شورای فقهای جده تا چه اندازه راهبردی و مؤثر بوده است؟

اگر نگاهی به گذشته بیفکنیم، درخواهیم یافت که حوزه قم از آغاز، نگاهی فراتر از چارچوب داخلی داشته است. خود آیت‌الله حائری با سعه صدر و دیدگاه باز، سنگ‌بنای حوزه‌ای را نهاد که ظرفیت

گفت‌وگو با دیگران را داشت. پس از وی، آیت‌ا‌ العظمی بروجردی با نگاهی تقریبی و هوشمندانه، از نخستین علمای شیعه بود که به‌صورت جدی در مسیر تفاهم میان مذاهب اسلامی گام نهاد و با حمایت از تأسیس "دارالتقریب بین‌المذاهب الاسلامیه" در قاهره، نقشی مهم در پایه‌گذاری جریان تقریب ایفا کرد. این رویکرد تاریخی، امروز می‌تواند الهام‌بخش نوسازی روابط حوزه با نهادهای علمی دنیای اسلام باشد.

جهان اسلام امروز درگیر بحران‌های متعدد است: از شکاف‌های فرقه‌ای گرفته تا پروژه‌های اسلام‌هراسانه در غرب و جنگ‌های نیابتی که وحدت امت را تهدید می‌کند. در چنین شرایطی، نهادهای دینی نمی‌توانند صرفاً نظاره‌گر یا واکنش‌گر باشند. آنها باید کنشگر و مرجع باشند. حوزه علمیه قم، با پشتوانه غنی فقهی و جایگاه کانونی در اندیشه شیعی، این ظرفیت را دارد که یکی از ارکان دیپلماسی دینی و وحدت‌محور جهان اسلام باشد؛ اما این مهم، بدون عبور از چارچوب‌های تشریفاتی و تفاهم‌نامه‌های صوری ممکن نیست.

امروز تعاملات حوزه با مراکز دینی دیگر، در بسیاری موارد در سطحی نمایشی باقی مانده و کمتر به گفت‌وگوهای راهبردی، کنش‌های مشترک علمی، یا حضور مؤثر در تحولات روز جهان اسلام منجر شده است. این در حالی است که انتظار می‌رود حوزه در مسائلی همچون بحران غزه، چالش اسلام‌هراسی، یا تنش‌های درون‌امت اسلامی، حضوری فعال، صدایی روشن و موضعی وحدت‌بخش داشته باشد.

اکنون که صدمین سال حوزه، فرصتی تاریخی پدید آورده، لازم است حوزه قم در کنار حفظ سنت علمی خود، به بازسازی سازوکارهای تعامل جهانی بپردازد؛ آن‌هم نه از سر مصلحت‌جویی یا رقابت سیاسی، بلکه از سر رسالت تقریبی و دغدغه آینده امت اسلامی. این امر تنها در سایه بازگشت به اصولی چون عقلانیت، عدالت، کرامت انسانی و وحدت دینی ممکن خواهد بود.

حوزه‌ای که ریشه در فقاهت اهل‌بیت(ع) دارد، باید همچون گذشته، پیش‌گام در گشودن افق‌های تازه باشد. صدسالگی حوزه، نه پایان یک قرن، بلکه آغاز فصلی نو برای کنشگری فعال، بین‌المللی و وحدت‌آفرین است. مسیری که با تربیت علمای فرامذهبی، گفت‌وگوی واقعی با دیگر فرق، و کناره‌گیری از نگاه‌های انحصارطلبانه، هموار خواهد شد. حوزه قم می‌تواند، و باید، پیش‌تاز این حرکت باشد.